

Elifáz első beszéde: Ártatlanul senki sem szenved

^{4,1}Megszólt a témáni Elifáz, és ezt mondta: ^{4,2}Ha beszélni próbálok hozzád, fáraszt-e? Mert ki tudja itt magába fojtani a szót? ^{4,3}Hiszen másokat intettél, és a lankadt kezeket erősítetted. ^{4,4}A botladozót talpra állították szavaid, és a roskadozó térdeket erőssé tetted. ^{4,5}Most, hogy rajtad a sor, fáraszt? Amikor téged ér csapás, megzavarodsz? ^{4,6}Nem ad bizodalmat istenfélelmed, és reménységet feddhetetlen utad? ^{4,7}Emlékezz csak: pusztult-e el valaki ártatlanul, és irtottak-e ki valahol becsületes embereket? ^{4,8}Ahogy én láttam, a hamisságot szántók és a vést vetők ugyanazt aratják. ^{4,9}Az Isten leheletétől elpusztulnak, haragja szelétől semmivé lesznek. ^{4,10}Az oroszlán ordíthat, a fiatal oroszlán bömbölhet, de majd kitornek az oroszlánkölykök fogai! ^{4,11}Elpusztul a hím oroszlán martalék nélkül, és elszélednek a nőstény oroszlán kölykei. ^{4,12}Titokzatos szó jutott hozzám, de csak suttogást fogott fel belőle a fülem, ^{4,13}éjszakai látomásoktól felizgatva, amikor mély álom száll az emberekre. ^{4,14}Rettegés és reszketés fogott el engem, és rettegés töltötte el minden csontomat. ^{4,15}Szellő suhant el az arcom előtt, felborzolódott a szőr testemen. ^{4,16}Megáll, de nem ismerem fel, amit látok. Egy alak van a szemem előtt, halk hangot hallok: ^{4,17}Igaz-e Isten előtt a halandó? Alkotója előtt tiszta-e az ember? ^{4,18}Hiszen szolgáltaiban sem bízhat meg, és angyalaiban is talál hibát. ^{4,19}Hát még azokban, akik agyagházban laknak, amelynek alapja porban van, és szétmorzsolják, mint a molyt! ^{4,20}Reggeltől estig szétzúzzák, észrevétlen elpusztulnak örökre. ^{4,21}Összeomlik sátruk, meghalnak bölcsesség nélkül.

Amit a textusról tudni kell:

- exegetikai megjegyzések
- teológiai összefüggések feltárása

Jób 4. fejezet

Elifáz nyitó beszéde három részre osztható: 1. Jóbhoz szóló, személyes reflexióra való intelm (1–6) 2. Teológiai alapvetés: a bűnösök elpusztulnak (7–11) 3. Éjszakai látomás és az isteni üzenet (12–21) A három rész teológiailag nem egészen összefüggő, ráadásul a 10–11. versek is lazán kapcsolódnak a szakaszba.

1. Elifáz nyitó szavai nem feltétlenül rosszindulatúak, sőt, elismeri bennük Jób érdemeit és segítőkészségét (3–4. versek, valamint a 6. versben ugyanúgy feddhetetlennek hívja Jób, mint a kerettörténetben Isten), felhívja azonban Jób figyelmét arra, hogy a helyzet, amelyben találja magát, nem ismeretlen a számára, csupán eddig ő volt az, aki segített, és most ő szorul segítségre. Ezáltal, bár nem nyíltan kimondva, utal arra is, hogy Jób nem különbözik másoktól: a magyar fordítás („rajtad a sor”) igen sokatmondó, a héber („rád jön”) gyakorlatilag ugyanezt implikálja: a rossz sors bárkit utolérhet, sőt, mindenkinek részt kell vennie a szenvedésben is.

2. Fontos, hogy Elifáz a következő szakaszban egyáltalán nem beszél arról, hogy az igazaknak nem kell szenvedniük, csupán azt állítja, hogy nem kell elpusztulniuk (ez a gondolat beszédeiben később is előjön: 15,28; 22,20). Ezt a második szakaszt Elifáz egy hathatós szónoki fogással kezdi: „Emlékezz csak” – mintegy előrevetíti, hogy amit mond, Jób véleménye is, vagy legalábbis az volt. Vagy még hatásosabban: arra utal, hogy itt egy régi, tanult bölcsesség következik: az igazak nem hálnak meg idő előtt (ez a bölcsességirodalom egyik gondolata is: Zsolt 37,25; Préd 2,10; de vö. ApCsel 28,4 is). Ebből Elifáz érvelése szerint rögtön következik, hogy mivel Jób sem halott, van reménysége, és igaz ember. Mégis, Elifáz azonban itt már súlyos hibát követ el: egyrészt Jób gyermekei elpusztultak idő előtt, ezért szinte kijelenti róluk, hogy bűnösök voltak, másrészt a gyermekek halála a név, a jövő halála is, ezért Jób joggal tarthatja magát olyanak, mint akinek a nevét kiirtották a földről, tehát e szerint a logika szerint bűnös (lásd Péld 10,7b).

Elifáz teológiájával nem az a probléma, hogy általánosít (bár az általánosítás is az egyedire alkalmazva szükségszerűen hazugsággá válhat), hanem az, hogy aztán ezt az általánosítást megfordítva is igaznak tartja – Jób ese-

tére is. Azaz: a bűnösök sorsa a semmivé léétel, ebből tehát következik, hogy aki semmivé lesz, az szükségszerűen bűnös. Ezt azonban már nem meri Elifáz magától kijelenteni, ezt a kicsavart következtetést egyenesen Isten szájába adja.

3. A 12–16. versek egy teofánia leírásai. Ugyan nem világos, hogy álomban vagy éjszaka, de ébren látott látomásról van szó. De hogy maga Isten szól, nyilvánvaló: az itt szereplő „alak” szó, a 4Móz 12,8-ban is szerepel (más helyeken is Isten megjelenítése: 2Móz 20,4; 5Móz 4,16.23.25; 5,8), a halk hang pedig Illés teofániájában az isteni szó kifejezett jelzője (ellentétben a nyilván hangos erős széllel, földrengéssel és tűzzel: 1Kir 19,12). Elifáz egyértelművé akarja tenni, hogy amit mond, nem pusztán bölcsekedés, hanem Isten szava, ez pedig az, hogy bűntelen ember nincs. Hiába állította tehát korábban Jóbról, hogy „feddhetetlen,” ezzel az „isteni” szóval megcáfolja saját magát – de az olvasó tudja, hogy Istent magát is, így tehát az olvasó rögtön azt is tudja, hogy Elifáz nem megbízható, sőt, valószínűleg nem is mondott igazat az éjszakai látomással. Az sem teszi szimpatikussá Elifázt, hogy ez által a teofánia által magát Mózeshez és Illéshez hasonlítja, sőt, kettejük közül Illés nem is láthatott „alakot,” így tehát magát mintegy fölé helyezi.

A halandók pusztulásáról rajzolt képét azonban némileg elbizonytalanítja a legutolsó félmondat „meghalnak, [de] bölcsesség nélkül” (beszúrás a héber szöveg alapján): talán mégsem az összes halandóra vonatkozik, hogy „észrevétlen elpusztulnak örökre” (20), csak azokra, akik nem bölcsek. Ezzel viszont szinte meg is cáfolja saját magát, és teljesen bizonytalan, mit ért Jóbra, és mit nem. Nyíltan nem vádolja Jóbot, arra vár, hogy szavai alapján Jób legyen az, aki saját bűnére vagy hibájára ráismer, így csak célozgat, ami a tragédiáktól sújtott, beteg Jób számára még fájdalmasabb.

Prédikációvázlat

Ha fordul a kocka...

Elifáz beszédének az a része, amelyben még nem fog teológiai eszmefuttatásokba és célozgatásba, hanem Jób helyzetére reflektál, és elismeri Jób érdemeit és igazságát, egy mindenki számára érvényes, és fontos dolgot hoz fel: azt a helyzetet, amikor fordul a kocka. Márpedig az életben szüntelenül fordul: gyerekként minket gondoznak, felnőttként mi gondozunk, majd idősekként megint mi szorulunk gondozásra. Hol adunk, hol elfogadunk, hol beszélünk, hol hallgatunk. És végül: hol mi nyújtunk segítséget, hol nekünk nyújtanak. És bár az utóbbi sokszor sokkal nehezebb, mind a kettőre késznek kell lennünk.

1. Az egyensúly

Fiatalként belenövünk egyfajta életmódba, a kapcsolatainknak van rendszere, dinamikája, tudjuk, hol a helyünk, kik szorulnak ránk, kire szorulunk mi. Ismerjük (remélhetőleg) erősségeinket és gyengeségeinket. Vallásos közösségünkben is megvan a helyünk, mint testrészeknek (1Kor 12,12). A helyünkön vagyunk, megvan a magunk feladata. Ez nagyon fontos. Csakhogy általában azt hisszük, hogy ha ezt megtaláltuk, egyszer s mindenkorra a helyünkön vagyunk. A vallásos közösségekre kifejezetten igaz a megmerevedés, nemcsak az intézményesedés értelmében, hanem a tagok rugalmatlanságának és rossz helyen lételének értelmében. A változásokat sokszor nem követi új egyensúly, és ez szétrázhat bármilyen jó közösséget!

Pedig a Lélek egyensúlya dinamikus egyensúly, nem egyszer s mindenkorra jelöl ki embereket, hanem feladatokra, helyzetekre, emberek mellé. Ahol ezt képesek elfogadni, ott az egyensúly változása (egy-egy tag sorsfordulói, betegsége, halála) nem fogja alapjaiban szétrázni a közösséget.

2. Az egyensúly megborulása

Az egyes ember élethelyzete azonban megváltozhat. Néha ez annyira radikális, mint Jóbnál: személyes sorsfordulatok, súlyos, krónikus betegség. Néha nem látványos ennyire, itt nagyobb a veszélye annak, hogy túl sokáig nem veszik észre a változást. Az igazi jele a megborult egyensúlynak: az eddig elégedett ember nem tudja elfogadni az új helyzetet. Általában nagyobb probléma ez az olyan esetekben, amikor az addig erős kerül „vesztes” pozícióba: nem tudja elfogadni azt, hogy segítségre szorul, másokra szorul, magát korlátozva érzi, esetleg megálázva. Nem tudja elfogadni magát, a gyengeségét. Sokszor válasz erre a 3. fejezeti Jób válasza, a nem-lét, a „bárcsak meg sem születtem volna,” a tagadás (csinálja tovább, mintha mi sem történt volna), az önsajnálát.

Érdemes tudni, hogy változások vannak. A baj, a nyomorúság senki számára nem elkerülhető. Ma nekem, holnap neked. Ahol ez a személy, a közösség világképében élő és elfogadott alapelv, ott a megborulás csupán átmeneti, és közösségi szinten ezeket az átmeneti időket elég jól lehet kezelni, akár lerövidíteni is.

3. Az új egyensúly

Az új egyensúly alapja az elfogadás: a helyzeté, magamé. Ez van. Ebből kell a legjobbat kihozni. Meg kell tanulni kapni is, nem csupán adni (fordítva is, persze, de ez a nehezebb). El kell fogadni, hogy ez általános sors, alapelv.

Az új helyzet *okát* nem könnyű, talán lehetetlen megérteni. De a miért-re lehet másféle megközelítés is: mi célból? Erre már lehet választ találni, *használatos* választ. A múltra, az okokra kérdés sokszor spekuláció, elméleti eszmefuttatás. A célok kijelölése viszont a praxist segítheti elő.